

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Compendium Rhetoricum

Norimbergae, 1699

Capvt II. De parte prima rhetoricae nempe intellectione

urn:nbn:de:bsz:31-105401

CAPVT II.

**De Parte Prima Rhetori-
cæ nempe Intellectione.**

*Qua in re ponitur Officium
Intellectionis?*

IN investigatione notitiæq; thema-
tis, & eorum quæ ad genus ejus
pertinent.

Quotuplex est Thema?

Duplex: Simplex & Coniunctum.

Quodnam est Thema Simplex?

Ad quod neque affirmando neq;
negando responderi potest: ut si
quis orationem scribere velit de
Mundo, vel de Scholis.

Quodnam est Coniunctum?

Ad quod responderi potest affir-
mative vel negative; ut, *An mun-
dus sit æternus? An pueri sint mitten-
di in scholas?* Et hoc, quia per in-
terro-

tori-
e.
ium
erna-
ejus
?
ctum,
lex?
o neq;
ut fa
elit de
um?
st affir-
n mun-
mitten-
per in-
terro-

Ti dymu pono.

nem

terrogatione

Qualis Oratio

Quotuple

Duplex:

Infinita est

finite quae

ut, A

scholas

cumsta

ri, vel

cus. Ci

viginti

Athen

Circu

poris,

narum.

Quomodo

Causa, a

Quot sunt

ve Qua

Veteres Q

terrogationem proponitur, vocatur
Questio Oratoria.

*Quotuplex est Questio Ora-
toria?*

Duplex: Finita & Infinita.

Infinita est, quæ univèrse ac indè-
finite quærit, sine circumstantiis;
ut, *An pueri sint mittendi in
scholas?* *Finita* est, quæ cum cir-
cumstantiis quærit de re singula-
ri, vel individuo; ut, *An Mar-
cus. Ciceronis filius, annos natus
viginti, debeat mitti in scholam
Atheniensem?* Intelliguntur hic
Circumstantiæ Personarum, Tem-
poris, Loci; ac præcipue Perso-
narum.

*Quomodo aliàs vocatur Que-
stio Finita?*

Causa, Gr. ὑπόθεσις

*Quot sunt Genera Causarum si-
ve Questionum Finitarum?*

Veteres (c) tria numerant: De-

8 De Parte Prima Rhetorica,

monstrativum, Deliberativum & Judiciale.

(c) Ut Aristoteles, Cicero, Quintilianus &c.

Quid est Genus Demonstrativum?

Quod versatur in Laudando & Vituperando.

[Vocatur Gr. *Ἐπιδεικτικόν*, quod luculenter Laudatione vel Vituperatione Personam, Factum aut Rem, demonstrat & quasi ob oculos ponat. Item *Laudativum* Gr. *Ἐγκωμιαστικόν*.]

Quotuplices sunt Materie Generis Demonstrativi?

Triplices: Vel enim laudantur vel vituperantur Personæ vel Facta vel Res.

Laudatur Persona, ut *David, Socrates*.
Vituperatur Persona, ut *Saul, Catilina*.

[Huc etiam analogice refertur Laus & Vituperium Brutorum, e.g. *Equi, Canis, Leonis* &c.]

Lauda-

l,

um &

vinti-

Ab-

& Vi-

enter
nam,
afi ob
r. Ey-

Ge-

ur vel
a vel

rates.
Cati-

& Vi-
ni, Leo-

auda-

Exemplar

Exemplar

mem

Laudatur Fac
cum Golt

Viruperatur
lis Del Cat

Laudatur Res
Roma.

Viruperatur
sica, Car

[Veteres Pan
tionibus o
earumq; f
ad norma
Etamus q
vel Simpli
peroram
demiarum

Quid est

Quod v

Dissvadent
[Hinc & s
dissuadent.]

De quib

De iis, c
state; ac de
blicis, ut de

nempe *Intellectione.*

Laudatur Factum, ut *Pugna Davidis cum Goliatho.*

Vituperatur Factum, ut *Ἀυτοκτενία Saullis* *Vel Catonis.*

Laudatur Res, ut *Pietas, Philosophia, Roma.*

Vituperatur Res, ut *Impietas, Sophistica, Carthago.*

[Veteres Panegyristæ in anniversariis Laudationibus ornabant elogiis certas personas, earumque facta præclara: hodie verò etiam ad normam Generis Demonstrativi pertractamus quandoque *Quæstiones Infinitas*, vel *Simplicia* quoque *Themata*; ut quando peroramus de *Laudibus Angelorum, Academicarum &c.*]

Quid est Genus Deliberativum?

Quod versatur in *Svadendo & Dissvadendo.*

[Hinc & *Svasorium* appellatur, Gr. *Συμβουλευτικόν.*]

De quibus Rebus instituitur Deliberatio?

De iis, quæ in nostra sunt potestate; ac de Rebus quidem vel Publicis, ut de *Be'lo, Pace, Fæderibus,*

A 5 de

*de Legibus ferendis & abrogandis &c.
vel Privatis, de emendo agro, de du-
cenda uxore, de suscipiendo itine-
re &c.*

Quid est Genus Judiciale?

Quod versatur in Accusando ac
Defendendo.

*Quæ sunt Materie Generis
Judicialis?*

Controversiæ judiciales sive fo-
renses, hodie Jctis relinquendæ po-
tius, quam ab Oratoriæ Studiosis
tractandæ; nisi forsan exercitii gra-
tia Veteres imitari velint.

*Quomodo distinguuntur hæc
tria Caussarum Genera ratione
Auditorum?*

In Genere Demonstrativo Audi-
tor est *θεωρητής*, Contemplator; In
Deliberativo, si est Causa publica,
Senator; in Judiciali Judex.

Quo-

is &c.
le du-
tine-

e?
o ac

is

e foi
e po-
diosis
gra-

hec
ne

Audi-
r; In
blica;

Quo-

no
Quomodo
dum

Demon
præfens,
fens; Delib
Judiciale c

Quomo

Demon
propositu
Jucundita
ratem; Ju
ratem.

[1.] In u
Genera
men a
tio. e g
Poëta n
incredib
condenat
men pin
le: Eit e
marus h
contra G
in Orat.
pju lau

Quomodo distinguuntur secundum Differentias Temporis?

Demonstrativum versatur circa praesens, vel praeteritum quasi praesens; Deliberativum circa futurum; Judiciale circa praeteritum.

Quomodo differunt ex parte Finis?

Demonstrativum Genus Finem propositum habet Honestatem & Jucunditatem; Deliberativum Utilitatem; Judiciale Justitiam & Aequitatem.

[(i.) In una Oratione videntur nonnunquam Genera Causarum commisceri; ubi tamen a principaliore scopo fit denominatio. e. g. Etsi Cicero in Orat. pro Archia Poeta multa profert de laude Archia, & *incredibili ejus ingenio, ac divina facultate condendi carmen*; secundum scopum tamen primum refertur ad Genus Judiciale: Est enim Quaestio: *An Archias civis Romanus habendus sit?* quod affirmat Cicero contra Gracchum accusatorem. Ac licet in Orat. pro L. Manilia multis modis Pompejus laudetur; principalis tamen Quaestio est:

12 *De Parte Prima Rhetorica,*

est: *An Pompejus sit eligendus ad perseque-
das reliquias belli Mithridatici?* adeoque
ipsa Oratio referenda ad Genus Delibera-
tivum.

- (2.) Fines etiam diversi una eademque in
Oratione sæpe concurrunt. Quintil. Lib.
III. Instit. Orat. Cap. 4: *Stant quodammo-
do mutuis consiliis omnia. Nam & in Lau-
de Justitia Utilitasque pertractantur, & in
Consiliis Honestas, & raro Judiciale inveni-
eris Causam, cujus non parte aliquid co-
rum, quæ diximus, (Honestatis & Utilita-
tis) reperitur.*

*Redene Rhetores juniores quar-
tum addunt Genus, nempe
Doctrinale?*

Hoc genus, Gr. *Διδασκαλικόν*,
ignotum pæne fuit Veteribus, utpo-
te qui Causas sive Quæstiones Finitas
potissimum pertractarunt: nostris
autem temporibus usus ejus est exi-
mius in Ecclesiis & Academiis, ubi
Quæstiones Infinitæ, & Simplicia
Themata, sæpissime pertractari so-
lent.

Quid

...

persequen
adeoque
Delibera-

mqve in
ntil. Lib.
odammo
in Lau.
, & in
em inbe-
iquid eo-
Vulita-

quar-

de

αλκόν,
utpo-
Finitas
nostris
est exi-
is, ubi
mplicia
tari so-

Quid

ner

Quid e[st]

Quod ver
tionem alio

Quod e[st]

Thema
Oratio Inf
se (d) expli
gorum; de
grinandum

(d) Non
gico,
Orato
nent p
Theolo
Philoso
Academ
bus præ

Quid est Genus Doctrinale?

Quod versatur in docendo & quaestionem aliquam ornate explicando.

Quod est Objectum seu Materia ejusdem?

Thema simplex, vel $\theta\acute{\epsilon}\sigma\iota\varsigma$ sive Quaestio Infinita, eleganter & copiose (d) explicanda; v. g. *de Stella Magorum*; *de Terra motu*; *Sitne peregrinandum?* &c.

(d) Non nude & concise, quod Logico, sed ornate & copiose, quod Oratori proprium. Huc pertinent pleraque; Themata Oratoria, Theologica, Juridica, Medica, Philosophica, quae in Cathedra Academica Actibus sollemnioribus praemitti solent.

A 7

Quis

Quis est Finis Generis hujus?

Doctrina, vitæque institutio. (e)

(e) Vbi tamen & Fines alii, ut, præter Honestatem, Jucunditas & Utilitas, sæpe concurrunt. Nam & harum Orationum auditor est *ῥηωρὸς*, Contemplator, iisque cognoscendi, animumq; oblectandi causa interest. Hinc & Corn. Valerius aliq; Genus hoc ad Demonstrativum referunt, quod, quale sit id, de quo sermo est, narrando, explicando, docendo demonstratur.

*Quid amplius notandum de The-
matibus Simplicibus & Con-
junctis?*

Non sint contra pietatem, honestatem publicam (f) & justitiam naturalem (g); neque sint vilia nimis aut levia (h); qualia propter exercitium & ingenii lusum nonnunquam pertractari solent.

(f) Ita

ius?
(e)
præ-
cas &
Nam
or est
e co-
itan-
Corn.
De-
vod,
o est,
endo

The.

hone-
n na-
nimis
exer-
nun-

(f) Ita

Die Natur des Dichters selbst mag
sich immer, ~~weil~~ abwechselnd von
Nurgen geniesst, n. an' in
von den übrigen ~~ab~~ abge
sondert zu haben sieht, auf
sich. Mittel ~~sonder~~ mit ~~Stoff~~
mitte gewöhnlich, ~~was~~
für ~~den~~ ~~facultat~~ zu ~~werden~~
sich ~~conspicit~~ der ~~den~~ ~~Platz~~
an. ~~zu~~ ~~den~~ ~~Ursachen~~ ~~der~~ ~~Ursache~~
n. ~~zum~~ ~~ein~~ ~~dem~~ ~~Wahrschein~~
n. ~~finden~~.

nem
(f) Ita qu
lum, L
(g) Neque
rio def
lius Q
tura t
fisse h
anima
non p
si fac
leru
host
non
bra
Sca
qua
tur

- (f) Ita quidam laudarunt *Diabolum, Infernum, Ebrietatem &c.*
- (g) Neque causam aperte falsam serio defendat Orator; memor illius *Quintiliani: Rerum ipsa natura in eo, quod precipue indulgisse homini, quog, nos à ceteris animantibus videtur separasse, non parens, sed noverca fuerit, si facultatem dicendi, sociam scelerum, adversam innocentie, hostem veritatis invenit.* (h) Sic nonnulli laudarunt *Asinum, Umbra asini, Culicem, Pediculum, Scabiem, Lanam caprinam &c.* qualia themata ludicra laudantur ab his, culpantur ab illis.